

DZIEWECZKA (219) *sb f*

Oba e oraz a jasne.

sg N dziewczeczka (71). ◇ *G* dziewczeczki (31). ◇ *D* dziewczeczce (2) *Mącz*, *CiekPotr*, *dziewecce* (1) *RejPos*. ◇ *A* dziewczeczkę (44). ◇ *I* dziewczeczką (7). ◇ *L* *dziewecce RejPos* (2), *dzieweczce* (1) *BibRadz*. ◇ *V* *dzieweczko* (9). ◇ *pl N* dziewczeczki (14). ◇ *G* *dzieweczek* (15). ◇ *D* *dzieweczkóm* (2) *March*³, *Mącz*, *dzieweczkâm* (1) *CzechRozm*; ~ -óm (1), -(o)m (1). ◇ *A* *dzieweczki* (13). ◇ *I* *dzieweczkami* (4). ◇ *du A* (*cum nm*) *dzieweczce* (2) *PatKaz III* 153v, *MiechGlab* 55.

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

Dem. od „dziewka”:

1. *Dziecko płci żeńskiej, dziewczynka, panna; puella Murm, Mymer*¹, *Mącz, Cn; iuventa Mymer*¹, *BartBydg; femella BartBydg, Mącz; pupa Mącz, Calep; adolescentula Mącz, Cn; virgo, virguncula Mącz; iuvenula, iuvenis, puera Cn* (144) : Dziekiuie téz o námileyfy fyynu tobie/ ijzes mię vboęą *dzieweczkę/ obrál matką łobie. OpecŻyw* 88, 147v; *PatKaz II* 29v; *Murm* 45, *Mymer*¹ llv, 22v, 23; *BartBydg* 57, 78; *dzieweczki rychley fie imuią mowić niżli chłopeczkowie GlabGad A2v; MiechGlab* 55; *March*³ Xv; *Bili thez przy nym wlyubinyv gdi wkarczmye dzyewączką gwalthem ffobye na vczinek czyeelfny ponyewolill LibMal 1546/lllv, 1544/83v, 88 [3 r.]; LubPs hh3v; Leop Ex 2/8, 17, Judith 12/12, Matth 9/24, 25 [2 r.]* (14); *RejZwierz* 105; *BibRadz Gen* 24/14, 16, 28, 43, 55 (11); *OrzRozm H2; BielKron* 24v, 55, 106, 106v, 319v; *Pubertas, Młodź/ Młodzieńftwo/ Czas zwłafzczá wftępowanie w małżeński ftan/ gdy dziewczeczki máyą 12. á młodzieńczyk 14. lat. Mącz* 329a, 36a, [114]b, 313c, 329a, d[4 r.] (14): *Druga záfię wieyfká dziewczeká w Kfięftwie Mánthuánfkim/ [...]* *wefzlá do domku chłopfkiego/ áby fie wody nápiłá Górndworz Bbv, Aav; HistRzym 4v; RejPos* 231 v, 255 [5 r.], 256 [2 r.], 257, 257v (17); *GrzegŚm* 49; *RejZwierz* 32, 154v; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib Ioel* 3/3; *CzechRozm* 130; *A naywięcey tego fię trzebá ftrzedź/ áby miedzy dźieweczkámi chłopięta nieprzebywály [ne puellarum choris masculi adsint] ModrzBaz* 11, [38], 53; *SkarŻyw* [223], [236], 545; *ReszHoz* 128, 129 [2 r.], 133; *WerKaz* 281; *STárym chłopom dziewczeczek byfmy nie dawály BielSjem* 22; *Calep* 876b; *WujNT Matth* 9/24, s. 37 marg, *Matth* 9/25, *Mar* 5/39, 40 [2 r.] (12); *Záprawdę wielki to wftyd y niefpráwiedliwóść Będzie, iefli dziewczeczce połágu nie dádzą. CiekPotr* 46, 28.

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka, cna, cnotliwa, cudna, dorosła, mała (3), *młoda* (5), *poczciwa* (4), *pokorna* (2) *pokorniuchna, śliczna, uboga* (5), *ubożuchna* (2).

W połączeniu z imieniem [dzieweczka + imię (2), imię + dziewczeczka (1)] (3): *Thobiałz złęknął fie bárzo/ bo fłychał dawno iż od tey dzyeweczki Sary vdawił dyabeł fiedm młodzyeńcow BielKron* 97v, 13; *Pátrzayże záfię przecz fie sítálá Helfter vbożuchna dzyeweczka wielką krolową/ iedno prze wielką pokorę fwoię RejPos* 322.

Zwroty: »dzieweczkę pojać« = ożenić się [szyk zmienny] (2): *potrzebá áby męfłczyzná dzyeweczkę poyął/ aby onę náuczył dobrych obyczáyow GliczKsiąż Q2; RejFig Dd2v.*

»rozmiłować się dziewczeczki« (2): *Filium ille coepit amare perditę, Rozmiłował fie dziewczeczki fzalenię. Mącz* 92c, 162a.

»dzieweczkę zgwałcić; uczynić gwałt dzieweczce« = *inferre stuprum, stuprum virginis Mącz* [szyk zmienny] (3; 1): *Mącz* 123c, 424a; A za nie pomnił/ żeś pocźciwą dzieweczkę zgwałcił/ y oicás iey/ gdyć iey wziąć bronil/ zabił. *GórnDworz* S7 [*idem*] *WerGośc* 248.

Wyrażenie: »dzieweczka Sunamitka, sunamicka« (1 : 1) przywiedzyono [*Dawidowi*] bárzo cudną dzyeweczkę Sunámicka/ imieniem Abifág która go zágrzewála w łóznicy iego *BielKron* 73v; *RejZwierc* 127v.

Szeregi: »chłopięta i dzieweczki« (1): Niechayże tedy tego pilnie pátrzą áby chłopięta y dźieweczki [*ne pueri puellaeque*]/ pirwzych młodych lat śwych niewiodły w proznowaniu *ModrzBaz* 10v.

»dzieweczki i mężatki« = *puellae et matronae Modrz* [szyk 1 : 1] (2): O niezczęśliwe mężatki y dźieweczki/ ktore lię w tákowych śchadzkách kocháią *ModrzBaz* 54v, 53.

»młodzieńce, dzieweczki« (1): Społem táki ftrách ogárnie młodzyeńce dzyeweczki/ Ludzi też wieku ftárego y słące dzyateczki. *LubPs* gg5.

»dzieweczka i (albo) niewiasta« = *puella et matrona Modrz* [szyk 1 : 1] (2): *Mącz* 133a; Ludzie proznuiący [...] dźieweczek y niewiałt vcźciwych pod zasłoną tańcu ábo iákíey infzey gry do siebie profszą *ModrzBaz* 36v.

»panie a dzieweczki« (1): iáko ony święte pánie á pokorne dzieweczki zázwdy bywały w wielkíey zacności *RejPos* 322.

»dzieweczka, (a, albo) panną (a. panienka)« = *puella (et) virgo Vulg* (6): Słufalo tedy bylo yłz ynłza dzyeueczka panną yemu [*Synowi Bożemu*] matką lałky pelna byla śtworzona *PatKaz III* 89v; á niech będą rozefłani ktorzyby pátrzyli po wfłech źiemicách dźieweczek flicźnych/ á pánien *Leop Esth* 2/3, *Esth* 2/2; *Mącz* 424a, 499a; *StryjKron* 370.

W przén (2) : Y owey cney dzyeweczki co chodzi w tym łpołku/ Prawdy łzkodá/ tá zázwdy w tey łpráwie ná kołku. *RejWiz* 40; Wie to iuz każdy z nas/ iż Pan náłz á oblubieniec náłz káždego wierneho łwego dźieweczką łwoią czyłthą/ á wdzięczną oblubienicą łwoią zowie. *RejAp* 141.

2. *Córka; filia Mącz* (54) : Oto dzyeueczka poczála łyą wzyuoczye łzwyátey anny *PatKaz II* 70, 43, 76 [2 r.], 81, 84v, 85; *PatKaz III* 99, 153v; O łzaleni rodzicy ktorzy ták dzyáláią/ Iż pocźciwe dzyeweczki do tey klozy dáią. *RejWiz* 38v; Bo mali kto dźieweczkę/ v tey w pokoíu záchowác nie może *LeszczRzecz* A4; *Mącz* 296c; *RejPos* 343.

dzieweczka czyja (30): Załlużyła panną Mariá tę koronę/ która má motz zupełną otrzymanią/ nie tylko iako dźieweczká kroła wieczného/ ale iako matka oblubienitza/ ij panij niebieskié⁸⁰ krolełtwa *OpecŻyw* 189v; poczála [*św. Anna*] tą myłą panną dzyeueczką łwoyą wdulzy y ferczu przełz zupełne uuyerzenie anyolouy *PatKaz II* 65; y wlytek łzwyath bądzye rozwefelony znarodzenia yey dzyeueczky *PatKaz II* 76v, 26v, 28v, 42v, 43, 65v (8); panno y pany ty dwye dzyeueczky moye czyłte y młode czyebye náłzladuyące ofyaruyą *PatKaz III* 153v; *LibMal* 1544/83v [2 r.]; *Leop Lev* 20/2; *BibRadz Mar* 7/25; Potym trafiło łye że przyłzłá ná Młzą iego kuchárká/ y tudźiefz podle żony y podle dźieweczki moíey w íedney łáwce pokłękłá/ tey háńby ścierpiećiem niemogł *OrzRozm* H3; *BielKron* 53, 98; *Mącz* 453d; A ten [*Jefte*] nie miał íednoź íednę nadobną dzyeweczkę łwoię/ ktorą bárzo miłował. *RejPos* 343, 73, 73v, 74, 74v, [254] (11); *RejZwierc* 7v.

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka czysta, jedyna, nadobna, namilsza (2), poczciwa, szczęsna, ucieszna.

*Wyrażenie: »dzieweczka swoja własna« (1): Zeznała yſch dzyeweczka ſwoją wlaſną ymyenyem Heleną nozem wgardło zakłowſchi zabiła *LibMal 1544/83v*.*

*Szeregi: »dzieweczka, (a) corka« (2): iako mouy dauid Słyſz dzyeueczko a czorko a ogląday [*audi filia et vide Vulg Ps 44/11*] a ſklony ucho twe *PatKaz III 129v; Mącz 262a*.*

*»syn(aczek) i (a(l)bo) dziewczeczka« = filius vel filia PolAnt (4): ieſliby ktory offiárował z plemienia ſwego ſyná ábo dziewczekę bálwánowi Moloch [*si quis dederit de semine suo idolo Moloch*]/ ſmiercią niechay zginie *Leop Lev 20/2; BibRadz Lev 12/6; Mącz 453d; ReszHoz 119*.*

*W przén [czyja] (7) : á zlituycie ſie nád tą nędzną á bárzo ochorzála dzyeweczka ſwoią/ tho ieſt/ nád duſzyczka ſwoią *RejPos 255v, 74v, 75 [3 r.], 256, 258*.*

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka namilejsza, szlachetna.

3. Służebnica, dworka; ancillula Mącz (21) : [*Panna Najſwiętsza*] ſwiętę⁶⁰ Iána piaftowała/ kármiła/ poſługiątz Elzbiecie/ iako dziewczeká pokorná. *OpecŻyw 12; I przyſtąpiła knię^{mv} iedna dżiewka (marg) dziewczeczka (-) rzeknąc *MurzNT Matth 26/69; ROzboyce w iedną bronę wbieżeli do zamku/ Páni wyſle dziewczekę co ſie dzieie z ganku. RejZwierz 15, 15; BibRadz Dan 13/15; Mącz 9c; Iż on [Bóg] weyrzał ná pokorę dzyeweczki ſwoiey [quia respexit humilitatem ancillae suae Vulg Luc 1/48]/ á ſthąd mię przewáli być błogofławioną wſzyſcy narodowie. RejPos 14 [*idem (4)*] 271v 304, 306v, 322v; RejZwierc 109, 109v; Dzieweczkę po ſuknią poſłała wnocy *SkarŻyw 161; máłą tylko dziewczekę przy ſobie ku pomocy miała SkarŻyw 192, 161 marg, 193 [3 r.]*.**

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka domowa, pokorna.

*Szeregi:»panienki albo domowe dziewczeczki« (1): Bo to záſię kiedy wzeydzie/ tedy to y pánienki/ álbo ty ine domowe dziewczeczki mogą wypleć y ochędożyć. *RejZwierc 107v*.*

*W przén (1) : A Gdy iuż ty trzy pánienki ták iáko ſłyſziſz Wiaré Nádzieię a Láfkę poſtánowiſz á położyſz ie około tey wdzięczney duſzyce twoiey/ to iuż pewnie wiedz iż iuż będzie co dáley tho więcey przybywało tych dziewczeczek na poſługę iey. *RejZwierc 127v*.*

Synonimy: 1. panienka, panna, pucka; 2. corka.

Cf DZIEWCZAŦKO, DZIEWCZĘ, DZIEWCZYNA, DZIEWCZYNECZKA, DZIEWCZYINKA